

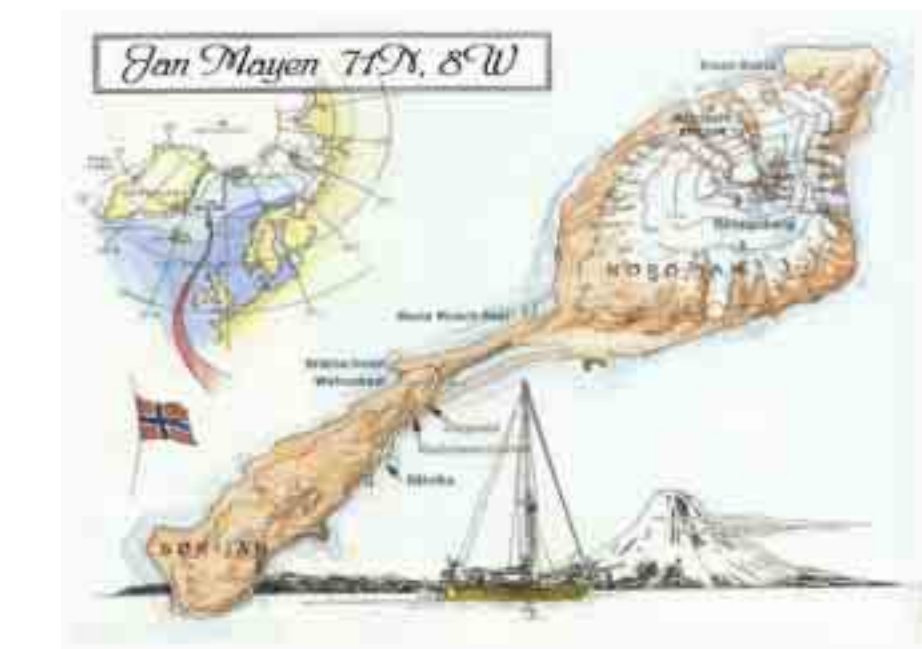

Jan Mayen - øya

Midt ute i Norskehavet, omringet av naboer som Orknøyene, Færøyene, Island, Grønland, Svalbard og Norge, ligger den vulkanske øya Jan Mayen. Til tross for at avstanden fra Jan Mayen til Norge og Svalbard er større enn til de andre landområdene, ligger Jan Mayen innenfor norsk territorialgrense. Den lille skjeformede øya på 380 km² er neppe eldre enn 500 000 år. Topografien på den sydvestre smale delen (skaftet) er moderat; her ligger Olonkin city, basen for radionavigasjonssystemet Loran C, her er flystripen, og her bor alle de 18 som til enhver tid representerer den faste arbeidsstokken og utgjør bemanningen på stasjonen. Topografien i nordøst er mer dramatisk, her dominerer den aktive vulkanen Beerenberg på 2277 moh. Det majestetiske fjellet er en utfordring for fjellklatrere, med isbre og isbretunger som går helt ned til havet. Det er heller ikke veldig mange år siden vulkanen sist hadde utbrudd, både i 1970 og i 1985 strømmet det lava ut fra Beerenberg. Øya er bygget opp av vulkansk materiale, og legger på seg ved hvert utbrudd, som kommer med ujevne mellomrom.

Loran C

Det er driften av radionavigasjonssystemet Loran C (Long range navigation) som er hovedaktiviteten på Jan Mayen. Mannskapet videreformidler radionavigasjonssignalene til mottagere i Tyskland, på Færøyene, Island og på norsk fastland. Effektiviteten synes å være upåklagelig, i dag utfører 18 innbyggere (som er der et år) en jobb man trengte 40 personer til å utføre i 1960. Fasiliteter som gode boforhold og det faktum at de fleste tekniske funksjoner er lett tilgjengelig gjør dagliglivet enkelt. Erfaringsbredden på de 18 må være stor; ikke bare skal Loran C fungere som den skal, men dagliglivets utfordringer skal også håndteres. Hvis noen for eksempel skulle brette en tann er det ingen tannlege som kan fikse den, men en person av de 18 har faktisk ansvaret for at en midlertidig behandling utføres. Heller ikke rent værmess-

Tegning: Ton Biesemaat

ig er øya et sted for pyser, med åpent hav i alle retninger er forholdene tøffe. Innbyggerne er vant til kraftig vind, mye nedbør i alle varianter, drivis og forberedt på vulkanske utbrudd. Flystripen som er anlagt på øya har kanskje forandret Jan Mayens kontakt med utenverden, men for det meste er været av en slik beskaffenhet at sjøveis transport er langt den hyppigste transportforbindelse for både beboere og eventuelle gjester.

Norges store kupp

Jan Mayen ble annektert av Norge i 1922 og ble en del av kongeriket i 1930. Og norsk er øya, selvom den ligger der som en enslig svalu mellom fremmede nasjoner. Den offisielle norske aktiviteten på Jan Mayen startet imidlertid allerede i 1921, da den første meteorologiske stasjonen ble etablert på øya. Det viste seg snart at værvarslingen på Jan Mayen ga så viktig informasjon at den forbedret værmeldingskvaliteten i Norge, derfor annekterte Norsk Meteorologisk Institutt like greit hele øya på Norges vegne i 1922. Handlingen ble formelt fulgt opp av et kongelig dekret av 8. mai 1929, da Jan Mayen ble plassert under norsk suverenitet. Allerede året etter, ved Lov av 27. februar 1930, ble øya erklært som en del av kongeriket Norge.

Viktig overvåkningsbrikke under krigen

Under den 2.verdenskrig

var Jan Mayen god å ha, det var den eneste del av Norge som ikke ble okkupert. Etter at mannskapet brant ned værstasjonen og forlot øya i 1940, kom de tilbake året etter sammen med noen få soldater. Radiostasjonen ble reetablert, og fungerte resten av krigsårene, til tross for stadige angrep fra tyskerne. Amerikanerne opprettet en radiolokaliseringstasjon på nordsiden av Jan Mayen i 1943, en posisjon som satte dem i stand til å overvåke de hemmelige vær- og radiostasjonene tyskerne hadde på Grønland.

I løpet av krigen var det to tyske flyhavarier på øya. I 1942 fløy et fire-motors bombefly med 9 personer rett i fjellveggen. Ingen registrerte krigens andre tyske flyhavarier før noen britiske geologer tilfeldigvis fant flyvraket og besetning på 4 i 1950. I 1959 ble levningene etter begge flyenes besetninger flyttet til krigskirkegården i Narvik.

Øybesøk gjennom tidligere århundrer

Gjennom århundrene er det også mange mennesker som har søkt Jan Mayen, enten de har vært ute av kurs, hatt behov for nødhavn, drevet fangst eller rett og slett vært nysgjerrige. Imidlertid var det først med Norges etablering av værstasjonen i 1921 at bosetningen ble permanent. Værstasjonen på øya var kommet for å bli.

Ble Jan Mayen og porten til helvete oppdaget i det

sjette århundre?

Man tror at det kan ha vært den irske munk og gode seiler Brendan som oppdaget Jan Mayen tidlig i det 6. århundre. Etter en av sine reiser skal han ha fortalt om en svart brennende øy han hadde sett, og mente han kunne ha funnet inngangen til helvetet. En slik reiserapport har neppe ført til at reiseglade globetrottere styrte sine båter til øya, det var nok ingen spøk å oppsøke djevelen den gang. Det var derfor kanskje naturlig at det tok tid før øya ble et spennende reisemål.

Hvalfangst og nederlendere

Omtrent 1000 år senere, tidlig på 1600-tallet, ble øya invadert av nederlendere og engelskmenn; hvalfangerne hadde funnet sitt eldorado. På det meste var det faktisk mer enn 1000 menn som hadde sin base og hvalkokerier på Jan Mayen. Med så mange som var ute etter hvalen er det ikke rart at bestanden ble drastisk redusert. Allerede før 1650 var øya forlatt og hvalfangsteventyret over. Men det var hvalfangerne som sørget for å gi øya navn, oppkalt etter nederlenderen Jan Jacobs May van Schellingkhout. Fremdeles synes det som om nederlenderne har et helt spesielt forhold til Jan Mayen.

Kartlegning

I forbindelse med det første internasjonale polaråret

1882-83 brukte en ekspedisjon fra Østerrike og Ungarn øya Jan Mayen som base for sine undersøkelser, de brukte et år på å utforske og kartlegge øya. Kartene fra denne ekspedisjonen var faktisk i bruk helt frem til 1950-årene.

Rev og bjørn

I begynnelsen av 1900 tallet kom en ny gruppe som hadde interesse for fangst. Denne gang var det norske jegere som var vintren over på Jan Mayen for å fange hvitrev og blårev, og kanskje innimellom en isbjørn. Det gikk selvfølgelig likedan med reven og bjørnen som det hadde gått med hvalen, det tok ikke så lang tid før jegerne hadde fått tak i de fleste. Fangsten døde ut av seg selv i løpet av tyveårene, kombinasjonen av få dyr og ugjestmilde klimatiske forhold var verken fristende eller lønnsomt i lengden.

Fauna og flora på øya idag

Som man skjønner har det vært nok av fugle- og dyrearter som har funnet livet verdt å leve på Jan Mayen. Heldigvis har tilstrekkelig antall av de store pattedyrartene overlevd fangstfolkernes intense jakt gjennom århundrene, til glede for innbyggerne på øya i dag, som får mulighet til å oppleve store dyr som isbjørn, rev, hvalross og sel i sitt rette element.

Floraen på Jan Mayen har valgt en lavere profil. Livsvilkårene for trær er for tøffe, men lyngen gjør øya grønn, og nøysomme blomster som isoleie trives godt. Sopp i lyngen bidrar også til arts mangfoldet.

Vil du vite mer om Jan Mayen og livet der? De ansatte på Jan Mayen har sin egen hjemmeside og setter pris på kontakt. Nettadressen er www.jan-mayen.no

NORGE- ISLANDSAVTALEN

Viktig samarbeidsavtale mellom Island og Norge

22 oktober 1981 inngikk myndighetene i Island og Norge en avtale om samarbeid på den undersjøiske kontinentalryggen syd for øya Jan Mayen. De to landene definerte et 45 470 km² stort samarbeidsområde mellom 68° 0' N og 70° 30' N og 6° 30' V og 10° 30' V. Grensen mellom landene skal følge Islands 200-milsgrense, som går gjennom den sydlige delen av samarbeidsområdet. Avtalen innebærer at interesserter både fra Island og Norge kan samle inn seismikk innenfor dette vel definerte området, med gjensidig rett til å delta med 25% i hverandres petroleumsaktivitet.

Hittil har norske myndigheter nølt med å la kommersielle seismiske interesser slippe til på den "norske del" av samarbeidsområdet, nord for Islands 200-mils grense. Når det gjelder vitenskapelig, ikke-kommersiell forsknings-samarbeid mellom Norge og Island, også nord for Islands 200-milsgrense, har norske myndigheter ingen betenkeligheter med avtalen.

Jan Mayenryggens første kommersielle seismiske survey

I og med godkjenningen av den islandske petroleumsloven i mars 2001 åpnet Island for kommersiell utforskning innenfor sin andel av samarbeidsområdet. Det norske seismikkselskapet InseisTerra reagerte raskt, og allerede høsten 2001 benyttet de seg av muligheten til å samle inn ny seismikk. Den seismiske undersøkelsen Jan Mayen Ridge 2001 (IS-JMR- 2001) ble samlet inn over den sydlige delen av Jan Mayenryggen, har et dekningsområde på 2765 km og ligger hovedsakelig innenfor Islands 200-mils grense.